

СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

© Овчарук В.В., Бодарецька О.М., 2013

Систематизовано основні проблеми сертифікації лісів як передумови підвищення конкурентоспроможності лісового господарства України. Виокремлено основні принципи реалізації основних пріоритетів розвитку лісового комплексу України. Наведено пріоритетні напрямки розвитку лісового господарства України. Розкрито переваги сертифікації лісів для економіки будь-якої держави. Охарактеризовано світовий досвід реалізації програм із сертифікації лісового господарства. Наведено статистичну інформацію щодо сертифікованих лісів Європи. Обґрунтовано взаємозв'язок між станом лісового господарства країни і його сертифікацією. Наголошено на важливості забезпечення дієвого механізму сертифікації лісового господарства. Виокремлено умови видачі сертифікатів Chain-of-custody.

Ключові слова: експорт лісової продукції, лісове господарство, сертифікація, конкурентоспроможність.

V. Ovcharuk, O. Bodarecka
Lviv Polytechnic National University

CERTIFICATION OF THE FORESTS AS PRE-CONDITION TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF FORESTRY OF UKRAINE

© Ovcharuk V., Bodarecka O., 2013

The basic problems of certification of the forests as pre-conditions to increase the competitiveness of forestry of Ukraine are systematized in the article. Basic principles of realization of basic priorities of development of the forest complex of Ukraine are selected. Priority directions of development of the forest of Ukraine are presented. Advantages of certification of the forests are exposed for the economy of any state. World experience of realization of the programs on the certification of forestry is described. Statistical information on the certificated forests of Europe is presented. Grounded intercommunication between the state of forestry of country and his certification. The importance of providing of effective mechanism of certification of forestry is marked. The terms of delivery the certificates of Chain-of-custody are selected.

Key words: export of forest products, forestry, certification, competitiveness.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Світове господарство сьогодні характеризується процесами, пов'язаними з глобалізацією господарських зв'язків, посиленням взаємозалежності країн та регіонів світу, поглибленням міжнародного поділу і кооперації праці. Реальне входження України у світовий політичний та економічний простір потребує адаптованості її національної економіки до умов зовнішнього середовища.

Одним із завдань реформування економіки України є трансформація лісогосподарського комплексу. У світовому співтоваристві Україну визнають як потенційного партнера лісогосподарської продукції, але реалізація цього потенціалу вимагає докладання великих зусиль у напрямку підвищення конкурентоспроможності лісового господарства України, насамперед за

допомогою впровадження дієвих програм сертифікації лісів. Виконання низки пов'язаних із цією проблемою завдань дасть змогу вітчизняному лісовому господарству посісти належне місце у народному господарстві як регіону, так і країни, а також створити оптимальні умови для розширення експорту продукції лісового господарства та забезпечення високого рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Узагальнення теоретичного та практичного досвіду дає змогу стверджувати про чималий інтерес науковців до проблем формування конкурентних переваг лісового господарства України на світовому ринку. У цій сфері відомими є результати досліджень В. Бондара, А. Дейнеки, Я. Ковалю, П. Лакиди, І. Лицура, Є. Мішеніна, В. Парпана, А. Петрова, В. Полюги, В. Самоплавського, І. Синякевича, А. Строчинського, Ю. Туниці, О. Фурдичка та багатьох інших відомих дослідників. Науковцями, зокрема, виявлено передумови формування конкурентних переваг вітчизняного лісового господарства, виокремлено чинники спеціалізації країн чи окремих регіонів на виробництві того чи іншого виду конкурентоспроможної лісопродукції, сформовано концептуальні основи сучасних конкурентних теорій лісового господарства, охарактеризовано інструментарій позиціонування національного лісового господарства на світовому ринку тощо. Попри чималі напрацювання у цій сфері низка важливих завдань залишається невиконаною. Зокрема, не систематизовані основні проблеми сертифікації лісів як передумови підвищення конкурентоспроможності лісового господарства України, що ускладнює розуміння цього напрямку забезпечення порівняльної переваги лісового комплексу України на світовому ринку.

Цілі статті. Відповідно до поставленої проблеми у роботі потрібно систематизувати основні проблеми сертифікації лісів як передумови підвищення конкурентоспроможності лісового господарства України.

Виклад основного матеріалу. Лісове господарство України сьогодні переживає не найкращі часи. Як і багато інших галузей, воно знаходиться у глибокій економічній кризі. Реформи у лісовому секторі України просуваються повільно. Одна із причин цього – неспроможність уряду виробити і втілити дієву стратегію реформ, спрямованих на забезпечення стратегічної ефективності функціонування галузі та підвищення її конкурентоспроможності. При цьому під поняттям «конкурентоспроможність лісового господарства» пропонується розуміти реальну чи потенційну здатність підприємств лісового господарства випускати конкурентоспроможну продукцію і так забезпечувати захист своїх інвестицій і отримувати доходи від них, забезпечуючи при цьому відтворення лісових ресурсів, а також їх охорону та збереження [2, с. 241].

Для підвищення конкурентоспроможності України необхідно збільшити обсяг лісогосподарського виробництва за рахунок комплексного та ефективного використання лісового фонду та ресурсів деревини. Пріоритетними у цьому напрямку є:

- по-перше, розвиток лісового господарства;
- по-друге, вдосконалення технологій ведення лісового господарства (зокрема, використання відходів деревообробки з метою їхньої подальшої переробки);
- по-третє, розвиток науки і освіти у галузі лісового господарства (підвищення кваліфікації працівників лісогосподарського виробництва, формування у населення культури лісогосподарської діяльності та дотримання правил користування лісовими ресурсами);
- по-четверте, захист екосистем (охорона та захист лісових ресурсів, запобігання випадкам незаконних вирубок лісів, підтримання екологічного балансу лісу через збереження природних комплексів);
- по-п'яте, удосконалення організаційної структури управління лісовим господарством регіонів.

Перехід до ринкової економіки викликав низку принципових змін у господарському механізмі лісового господарства України. Найважливішою з них є відмова від державної монополії

на експорт лісопродукції, зокрема і круглої деревини. У результаті і державні лісогосподарські підприємства, і представники приватного бізнесу отримали можливість виходу на зовнішній ринок. Приватизація підприємств лісопромислового комплексу України, а також інших виробництв, що використовують деревину (вугільна промисловість, будівництво тощо), яка проводиться на тлі зміни умов господарювання, призвела до значного зниження обсягів їх виробництва. Внаслідок різко знизився платоспроможний попит на деревину на внутрішньому ринку. Фінансовий стан лісогосподарських підприємств значною мірою став визначатися можливістю реалізації продукції на зовнішніх ринках. Тому пріоритетними напрямками розвитку лісового господарства в Україні є:

- збільшення лісистості території до науково-обґрунтованого оптимального рівня (19 %);
- нарощування природоохоронного потенціалу лісів і збереження біологічного розмаїття лісових екосистем України;
- підвищення стійкості лісових екосистем до негативних чинників довкілля – зміна клімату, зростання лісових пожеж, шкідників лісу.

Відповідно реалізація основних пріоритетів розвитку лісогосподарського виробництва України передбачає дотримання таких принципів:

- підвищення рівня задоволення попиту населення на продукцію лісогосподарського виробництва за рахунок українських виробників;
- розширене відтворення лісосировинних ресурсів, раціональніше та продуктивніше їх використання;
- результативна та комплексна переробка лісосировини;
- виробництво прогресивних та інноваційних видів продукції деревообробки [3, с. 261];
- запровадження сертифікації лісогосподарського виробництва.

Починаючи з 1990-х років, у світі зростає попит на продукцію сертифікованого лісогосподарського виробництва в результаті впливу неурядових організацій на збереження природи. Відтак лісова сертифікація стає одним з найважливіших чинників маркетингу. Оскільки реалізаційна ціна сертифікованої лісової продукції на 7–10 % вища, ніж на ринках, сертифікація стає важливим аргументом для доступу продукції на «екологічно чутливі ринки». Цьому сприяє ріст площі сертифікованих лісів, яких в усіх країнах світу налічується вже 124 млн. га [7].

Для України сертифікація лісів може стати інструментом підвищення конкурентоспроможності вітчизняної деревини, деревної продукції та інших ресурсів і послуг лісу на зовнішньому ринку. Поряд з цим лісова сертифікація сприяє залученню інвестицій до України, безпечного з екологічного погляду використання лісових ресурсів, покращення міжнародного іміджу лісової галузі і держави, що необхідно для інтеграції України у європейське співтовариство.

Загальна сума загальноєвропейського українського експорту лісопродукції незначно переважає суму імпорту. В Україні реалізація продукції на експорт переважає імпорт. Україна є незначним імпортером та експортером деревини і деревної продукції: український експорт становить лише 0,13 % від загальноєвропейського, український імпорт – 0,3 %. Тобто обсяги імпорту української деревини та лісопродукції більш ніж вдвічі переважають український експорт (187 млн. доларів США проти 85,2 млн.), проте експорт круглого лісу у 4,5 раза перевищує імпорт.

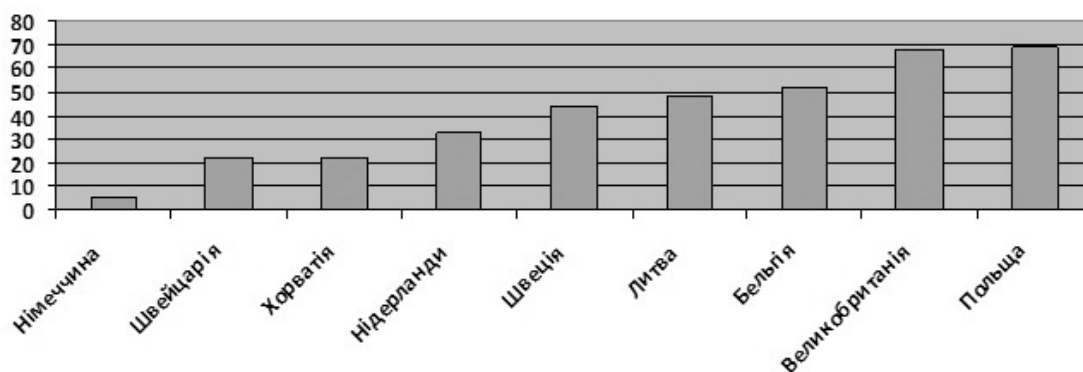
Структура українського експорту істотно відрізняється від середньоевропейського: значно більшою є частка пиляного лісу (36,1 проти 13,5 %) та особливо круглого (37,6 % проти 5,2 %), частка експорту деревних панелей (14,7 %) також переважає цей показник в загальноєвропейському експорті (9,1 %). Виражений у фізичних одиницях, український експорт за усіма позиціями, крім дров (яких експортується близько 2 % від загальноєвропейського експорту), не перевищує 1% від загального рівня по Європі. Близько 1 % становить експорт круглого лісу, 0,64 % припадає на пиляний ліс, з решти видів лісопродукції український експорт не перевищує 0,25 % [2].

Якщо порівняти ціни за одиницю лісопродукції українського експорту, то майже за усіма позиціями вони поступаються цінам середньоевропейським (окрім вартості круглого лісу, де ціни приблизно однакові). Зваживши на те, що значну частку експортованого круглого лісу становить доволі дорога дубова деревина, середня вартість круглого лісу, який експортується Україною на світові ринки, не є високою. Це може тільки свідчити про недостатній досвід експортерів лісу,

недостатню якість лісової продукції або свідомий її демпінг з метою обійти потенційних конкурентів.

Оскільки у світовому господарстві доволі швидко зростає рейтинг сертифікації лісів, то невеликий експорт української деревини може ще більше скоротитися. Зокрема, такі країни, як Великобританія, Швеція, Німеччина тощо, переходять на споживання виключно сертифікованої продукції. Це приводить до стимулювання процесу сертифікації лісів, але ставить Україну перед вибором: або Україна запроваджує сертифікацію деревини, або продовжує продавати несертифіковану деревину і не витрачає коштів на проведення процедури сертифікації.

Сьогодні площа сертифікованих лісів становить понад 50 млн. га. Переважна більшість сертифікованих лісів розташована в Європі (понад 30 млн. га), а саме: у Швеції, Польщі, Хорватії, Латвії, Великобританії (рисунок).

Площа сертифікованих лісів за ЛНР в деяких країнах Європи

Найрозвиненішими та найпривабливішими є ринки збуту Швейцарії, Нідерландів, Німеччини та Великобританії. Саме на ринках цих країн велика увага приділяється екологічно чистому походженню деревини та соціальним гарантіям її отримання. Незважаючи на значну кількість сертифікатів, у Польщі переважна більшість сертифікованої продукції експортується.

Аналіз зв'язку європейського лісового ринку з розвитком сертифікації у цих європейських країнах показує, що висока залежність площ сертифікованих лісів від показників торгівлі лісом і лісопродукцією визначається діяльністю передусім трьох країн з дуже розвиненим лісовим сектором економіки – Німеччини, Фінляндії та Швеції. Лісова сертифікація тут вирішується на рівні держави, оскільки лісовий сектор забезпечує великий відсоток валового національного продукту, а лісова продукція є важливою статтею експорту, особливо для Фінляндії та Швеції. Тому падіння конкурентоспроможності лісопродукції на зовнішніх ринках істотно погіршило б економічний розвиток цих країн.

В Україні, як і в багатьох європейських країнах, де деревина та продукція з неї не є основним джерелом експорту, сертифікацію розглядають не лише як інструмент маркетингу, але й як інструмент сприяння постійному веденню лісового господарства. За теперішніх умов розвитку світового лісового господарства та розвитку сертифікації лісу в європейських країнах ця сертифікація тим більше розвинена, чим більше розвинена в країні глибока переробка деревини, розвинене виробництво та експорт таких видів лісопродукції, як целюлоза, а також чим більше ввозиться в цю країну круглого лісу, тобто поповнюється за рахунок імпорту власна сировинна база. Оскільки Україна не є великим постачальником лісової продукції глибокої переробки деревини та лісової сировини (круглий та пиляний ліс, дрова), то це не стимулює запровадження сертифікації в Україні.

Друга причина пов'язана з самим механізмом сертифікації. Згідно з вимогами, наприклад FSC, сертифікат Chain-of-custody видається за умови, що частка сертифікованої деревинної сировини під час виготовлення кінцевого продукту (целюлози чи паперу) становить не менше 70 %. Українська деревина в Європі переробляється у престижну сертифіковану продукцію без сертифікації українських лісів. При цьому переробники української деревини та посередники отри-

мують прибуток, а наша країна втрачає кошти. У такий спосіб через причини нерозвинутого маркетингу, слабкого розвитку технологій глибокої переробки української деревини, а також низької конкурентоспроможності лісопродукції, українські підприємства не зацікавлені у сертифікації українського лісу.

Висновки та перспективи подальших розвідок за проблемою. Отже, на європейському ринку лісова продукція України посідає далеко не провідне місце. На рівні лісогосподарських підприємств відсутні економічні мотиви щодо прискорення інтеграції лісового господарства до міжнародних нормативів. Це загрожує лісовій галузі «випаданням» із міжнародного процесу вдосконалення. Україні необхідно запровадити лісову сертифікацію, що приведе до підвищення міжнародного іміджу держави та лісової галузі, залучення іноземних інвестицій до лісового сектору та утримання гідних позицій України на міжнародному лісовому ринку.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у виокремленні технології сертифікації лісів з урахуванням вимог міжнародних стандартів у цій сфері.

1. Дишко І.Ю. Конкурентоспроможність вітчизняної лісопродукції: відповідність рівнів якості та витрат вимогам світового ринку / І.Ю. Дишко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – №8. – С. 26–32. 2. Овчарук В.В. Аналіз конкурентоспроможності лісогосподарських підприємств Хмельницької області / В.В. Овчарук // *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: зб. наук.-техн. пр.* – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2008. – 18.9. – С. 239–243. 3. Овчарук В.В. Дослідження міжрегіональних зв'язків у системі чинників конкурентоспроможності регіону (на прикладі лісопромислового виробництва Хмельницької області) / В.В. Овчарук, Т.С. Удовиченко // *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 258–264. 4. Статистична інформація / *Державний комітет статистики України* // www.ukrstat.gov.ua. 5. *EU-wide imports of hardwood primary and secondary wood products* // *Hardwoodmarkets.com*. – Vol.17, No1. – January 2002. – P. 12. 6. *FAO. 2013. FAO Web Pages*. <http://www.fao.org>. 7. *Press Release ECE/TIM/06/P03*. – Geneva, 24 May 2006. *Eastern Europe still facing challenges in forest management*. 8. *Щодо діяльності Державного комітету лісового господарства України: Інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали до колегії від 25.10.2008*. – К.: *Держкомлісгосп України*, 2008. – 59 с.